

منشور مسؤلیت‌های انسانی

تهران - ۲۰۰۸

چالش‌های جدید: ابعاد تازه‌ی مسئولیت

تحول انکارناپذیر روابط بین‌المللی به‌ویژه با به رسمیت شناخته شدن دو موافقت‌نامه از سوی کشورهای جهان در پیوند است: اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر، که منزلت انسان، احقاق حقوقِ آحاد مردم و دفاع از حقوق آنان را مورد توجه قرار می‌دهد، و منشور سازمان ملل که صلح و توسعه را مدّ نظر دارد. با این حال در پنجاه سال گذشته شاهد تغییرات فراگیر ریشه‌ای در جهان بوده‌ایم.

اکنون نوع آدمی با چالش‌های جدیدی روبه‌روست: به‌ویژه، ضرورت محافظت از محیط زیست برای نسل‌های آینده مدّ نظر قرار گرفته است. بی‌شک، این دو موافقت‌نامه‌ی اولیه باید ابعاد جدیدتری را در بر بگیرند تا به چالش‌های کنونی و آتی برای بقا پاسخ دهند. در این جا «مسئولیت» به عنوان مفهومی اخلاقی (Ethical) پیشنهاد می‌شود که بر پایه‌ی حقوق و صلح و نیز پیدایش یک جهان‌بینی ارتباطی استوار است که پایایی زندگی سیاره‌ی زمین و مردمانش را تضمین کند.

دیباچه

بحران‌های بی‌سابقه

تا پیش از این، آدمیان بر حیات اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی یک‌دیگر هرگز چنین تأثیر فراگیری نگذاشته بودند. آن‌ها هرگز پیش از این برای تغییر محیط زیست چنین دانش و قدرتی در اختیار نداشتند. با وجود امکانات عظیمی که این مناسبات متقابل فزاینده ایجاد کرده، و با وجود مهارت‌های جدیدی که نوع آدمی کسب کرده، بحران‌های بی‌سابقه‌ای در بسیاری از عرصه‌ها بروز کرده است.

تأثیر کنش‌های فردی و جمعی انسانی بر محیط اجتماعی و طبیعی به علت وابستگی متقابل فزاینده میان افراد، جوامع و انسان‌ها و طبیعت، در کوتاه‌مدت و درازمدت، برجسته می‌شود.

پاسخ‌های ناکافی

با وجود این، نهادهای اجتماعی مستقر که رویارویی با چالش‌های جدید سده‌ی بیست‌ویکم را بر عهده دارند بیش‌ازپیش ناکارآمد می‌شوند. قدرت مسلط بازارهای بین‌المللی در حال تضعیف نقش

سنتی دولتهاست. انتظار نمی‌رود که نهادهای علمی، با علائق تخصصی ویژه‌شان، با آن دسته از موضوعات جهانی که آدمی را به چالش می‌طلبد، به مقابله برخیزند. نهادهای اقتصادی بین‌المللی در برگرداندن موج خیزنده‌ی نابرابری شکست خورده‌اند. دنیای تجارت و معاملات هدف‌های سودآور خود را اغلب به زیان دغدغه‌های اجتماعی و زیست‌محیطی دنبال می‌کند و نهادهای مذهبی نقش خود را در پاسخ به چالش‌های جدیدی که جوامع ما با آن‌ها روبه‌روست، به‌نحومناسبی ایفا نکرده‌اند.

مسئولیت‌های خود را بپذیریم

در این چارچوب، هریک از ما باید مسئولیت‌های خود را در دو سطح فردی و جمعی بر عهده بگیریم. برای ایفای نقش در رویارویی با چالش‌های جدیدی که بشریت با آن روبه‌روست، بیش‌ازپیش امکانات جدیدی به وجود می‌آید: هر انسانی می‌تواند در بازتعریف مسئولیت نقش داشته باشد و مسئولیت‌هایی نیز بر عهده دارد. انسان‌ها می‌توانند با ایجاد پیوند با دیگران برای برپایی قدرتی جمعی، احساس ناتوانی خود را کاهش دهند یا حتا بر آن چیره شوند.

اگرچه همه‌ی افراد سزاوار برخورداری یکسان از حقوق بشرند اما مسئولیت‌هایشان به تناسب امکاناتی است که در اختیار دارند. آزادی؛

دسترسی به اطلاعات، دانش، ثروت و قدرت هرکدام به‌نحوی توانایی انجام مسئولیت‌ها و وظیفه‌ی پاسخ‌گویی در برابر اعمال شخصی را افزایش می‌دهد.

مسئولیت‌ها نه فقط کنش‌های ما در حال و آینده بلکه کنش‌های گذشته‌ی ما را نیز در بر می‌گیرد. بار ضایعات ناشی از یک عمل جمعی باید از لحاظ اخلاقی توسط آن جمع به رسمیت شناخته شود و حقوق ترمیمی و جبران‌کننده را تا حد امکان به صورت عملی درآورد.

از آن‌جا که ما از پی‌آمدهای کنونی و آتی کنش‌های خود تنها درکی ناقص می‌توانیم داشته باشیم، مسئولیت ما ایجاب می‌کند که با فروتنی عمل کنیم و محتاط باشیم.

اصول راهنمای انجام مسئولیت‌های انسانی

۱. ما همگی مسئول‌ایم اطمینان یابیم که حقوق بشر در شیوهی افکار و رفتارمان رعایت می‌شود.

۲. منزلت هر انسان در گرو سهم‌بودن در آزادی و منزلت دیگر انسان‌هاست.

۳. تضمین تحقق حداکثر توان بالقوه‌ی انسانی هر فرد جزئی از مسئولیت‌هاست، که هم نیازهای مادی، هم آرزوهای غیرمادی، و هم تعهد دفاع از خیر همگانی را در بر می‌گیرد.

۴. صلح پایدار تنها از طریق آزادی، عدالت و مسالمتی که منزلت و حقوق انسانی را ارج بنهند، قابل تصور است.

۵. توسعه و مصرف منابع طبیعی برای برآوردن نیازهای انسان، و جست‌وجوی رفاه و سعادت باید به پشتوانه‌ی تعهد به تداوم‌پذیری و اصل دوراندیشی، تضمین مراقبت فعالانه از محیط زیست و مدیریت هوشیارانه‌ی حفظ تنوع زیستی و تقسیم منصفانه‌ی ثروت‌ها انجام گیرد.

۶. دسترسی به توانمندی کامل دانش و کاردانی از طریق ارزش‌گذاری نظام‌های متفاوت دانش و شیوه‌های شناخت، به‌اشتراک‌گذاشتن و کاربرد آن‌ها در خدمت همبستگی وحدت‌بخش، و فرهنگ کثرت‌گرایانه‌ی صلح حاصل می‌شود.

۷. آزادی پژوهش علمی در گرو احترام به ملاک‌های اخلاقی است، مانند ارزش‌گذاشتن به تنوع زیستی، احترام به منزلت انسانی و شکل‌های زندگی موجودات غیرانسان و پذیرش محدودیت‌های دانش انسانی.

۸. اعمال قدرت هنگامی مشروع است که در خدمت خیر همگانی بوده و در مقابل کسانی که بر آنان اعمال می‌شود پاسخ‌گو باشد.

۹. هنگام تصمیم‌گیری درباره‌ی اولویت‌های کوتاه‌مدت، باید ارزیابی پی‌آمدهای درازمدت آن در سازگاری با اولویت‌های اخلاقی عدالت و محافظت زیست‌محیطی نسل‌به‌نسل انجام شود و مخاطرات و نااطمینانی‌ها را در نظر بگیرد.

۱۰. برای رویارویی با چالش‌های امروز و فردا، آشتی‌دادن همبستگی در عمل و احترام به ویژه‌گی‌های فرهنگی ضروری است.

مسئولیت:

مفهوم کلیدی سده‌ی بیست‌ویکم

گسترش شکاف‌های اقتصادی درون و بین ملت‌ها، تمرکز قدرت اقتصادی و سیاسی در دستِ شماری مدام معدودتر، تهدید علیه تنوع فرهنگی و بهره‌برداری بیش‌ازحد از منابع طبیعی، در سطح جهان آشوب و جدال می‌آفریند و دغدغه‌هایی عمیق درباره‌ی آینده‌ی سیاره‌مان ایجاد می‌کند.

ما بر دوره‌ی تاریخ آدمی ایستاده‌ایم.

انسان‌ها بخشی از «گیتی به‌هم‌بافته»ای هستند که عوامل تعادل و یک‌پارچگی‌اش هنوز فراتر از فهم بشر است. با توجه به این شناخت فزاینده که خوب بودن وضع انسان‌ها و نظام‌های سیاره‌ی زمین وابستگی متقابل دارند، لازم است مسئولیت را از نو تعریف کنیم تا مسئولیت شخصی را در زمان کنونی به مسئولیت جمعی برای آینده گسترش بدهیم.

ما می‌توانیم مسئولیت را به شیوه‌های بسیاری بیان کنیم، از جمله پذیرش مسئولیتِ پی‌آمدهای مستقیم یا غیرمستقیم

اقدامات مان در کوتاه مدت و درازمدت، پیوستن به دیگران و اتحاد با آنان برای انجام عملی مؤثر. این واقعیت که مسئولیت با شناخت و اعمال قدرت نسبت مستقیم دارد، به این معنا نیست که کسانی که منابع و قدرت محدودی دارند نمی‌توانند متناسب با امکاناتشان مسئولیت‌های خود را انجام دهند و برای ساختن قدرتی جمعی متحد شوند. مسئولیت به یک اصل اخلاقی در حیطه‌ی فردی محدود نمی‌شود: برعکس، مسئولیت به تعهدی شهروندانه که هویت اجتماعی ما را می‌سازد مرتبط است. ابتکار منشور مسئولیت‌های انسانی، تعمیق ارزش‌های نهفته در این هویت را مد نظر قرار داده است.

ارزش‌ها و کردارها:

یگانگی

در سراسر تاریخ انسانی، ارزش‌های مرتبط با حکمت و فرزانه‌گی سنتی، چه دینی و چه غیردینی، استنادهایی برای هدایت رفتار انسان به رویکردهای مسئولانه بوده‌اند. پیش‌فرض بنیادی آن‌ها، که هنوز هم درست است، این بوده که ارزش‌های فردی و اجتماعی بر کردارها تأثیر می‌گذارند. در واقع، کردارها و ارزش‌ها بر هم تأثیر می‌گذارند. چنین ارزش‌هایی شامل حق منزلت، احترام به شکل‌های زندگی موجودات غیرانسان، اولویت قائل‌شدن برای گفت‌وگو به جای خشونت؛ شفقت و ملاحظه‌ی دیگران، همبستگی و مهمان‌نوازی؛ درستی و صداقت، صلح و هماهنگی، عدالت و انصاف، و اولویت‌قائل‌شدن برای خیر مشترک به جای منافع فردی است.

دوره‌ها

با این‌همه، واقعیت به گونه‌ای است که ما بیش‌تر اوقات، چه فردی و چه جمعی، با وضعیت‌هایی روبه‌رو می‌شویم که در آن ارزش‌های یادشده در تقابل با یک‌دیگر قرار می‌گیرند. برای مثال هنگامی که ضرورت تشویق توسعه‌ی اقتصادی همراه با محافظت

از محیط زیست و هم‌زمان با احترام به حقوق انسانی مطرح است. این مسائل همگی به هم مربوط‌اند و نمی‌توانند جداگانه مورد بررسی قرار گیرند. کنش فراگیر مسئولانه ایجاد می‌کند که شاخه‌های گوناگون فعالیت انسانی ادغام و یک‌پارچه شوند. این امر مستلزم حس تشخیص و روشن‌نگری درباره‌ی ارزش‌ها و الزامات متضادی است که آگاهی از آن‌ها مسئولیت تک‌تک افراد است. افزون‌براین، هیچ‌کس نباید اولویت‌های متفاوتی را، که برخاسته از تاریخ گذشته یا شرایط مشخص کنونی است، هم‌چون بهانه‌ای برای نادیده‌انگاشتن مسائل مبرم دیگر به کار گیرد.

گوناگونی

اگرچه مفهوم مسئولیت در میان تمامی گروه‌های انسانی یافت می‌شود اما در شیوه‌ی پذیرش مسئولیت تفاوت‌هایی وجود دارد. در برخی جوامع، به جای این‌که فرد به ابتکار خود مسئولیت بر عهده گیرد، گروه به فرد مسئولیت می‌دهد. در عمل، شیوه‌هایی که افراد پاسخ‌گوی اعمال خود می‌شوند متفاوت است. وانگهی هنگامی که مفهوم مسئولیت بستری قانونی می‌یابد، تفاوت‌های فرهنگی نقش مهمی ایفا می‌کنند. همان‌طور که کشورهای جهان ایده‌ی «حقوق بشر» را پذیرفته‌اند، اکنون نیز زمان آن فرا رسیده

که مفهوم «مسئولیت‌های انسانی» را رواج دهیم.
همکاری بین‌المللی و زمام‌داری جهانی بدون پذیرش ایده‌ها و اصول
جهان‌شمولی که، جدا از خاستگاه‌شان، برای نوع بشر، اشکال حیات
غیرانسان، و نظام‌های زیست‌بومی، مفید و حیاتی‌ست، تصورناپذیر است.

منشور:

تاریخچه و وضع کنونی آن

منشور چگونه آغاز شد

پس از حدود شش سال بحث در سطوح گوناگون «اتحاد برای جهانی مسئول، چندگانه و همبسته»، منشور مسئولیت‌های انسانی در سال ۲۰۰۱ در مجمع جهانی شهروندان، که به همت بنیاد شارل لئوپل مایرا سازماندهی شده بود، به جریان انداخته شد. هدف این طرح تشویق بازاندیشی در سطح بین‌المللی درباره‌ی جایگاه مسئولیت‌های فردی و جمعی در قبال آینده‌ی بشریت و سیاره‌ی زمین، احترام به حقوق بشر و تحقق صلح بود. سپس یک کمیته‌ی بین‌المللی برای ارتقاء منشور ایجاد شد.

چه کسانی در منشور مشارکت دارند

فعالیت‌های جهانی منشور را اعضای کمیته‌ی بین‌المللی منشور و کمیته‌های ملی و منطقه‌ای آن هم‌آهنگ می‌کنند. این فعالیت‌ها

شامل فرایندهای بازاریابی و تأمل، همراه با انجام فعالیت‌هایی در همکاری با گروه‌های اجتماعی و حرفه‌ای از همه‌ی بخش‌های جامعه است. بنیاد شارل لئوپل مایر (پاریس) بودجه‌ی اصلی فعالیت کمیته‌ی بین‌المللی را فراهم می‌کند؛ و سازمان‌های گوناگون محلی و کمک‌های داوطلبانه نیز هزینه‌های مالی فعالیت‌های محلی را تأمین می‌کنند.

متن و پیشامتن^۱ (بهانه) برای گفت‌وگو، تأمل و عمل

اصول راهنمای منشور برآمده از فرایند یک گفت‌وگوی درون‌فرهنگی و درون‌رشته‌ای است که در سال ۱۹۹۸ آغاز شد. بدیهی است افرادی که در این بحث‌ها شرکت جستند نماینده‌ی کل بشریت نبودند. منشور به عنوان وسیله‌ای برای هدایت گفت‌وگو و آغازگاهی در دسترس همگان برای بازاریابی در معنا و جایگاه مسئولیت در جوامع پیشنهاد شده است. اصول راهنما چون محور مشترکی عمل می‌کند که می‌تواند به قلمروهای متفاوت فعالیت انسانی منتقل و به شکلی متناسب با هر فرهنگ به زبان‌های گوناگون ترجمه شود.

منشور هم پیشامتن (بهانه) و هم متنی برای تأمل و عمل به

1- Prétexte

دست می‌دهد. به عنوان پیشامتن و بهانه، تأکیدی است بر این امر که منشور اصل جهان‌شمول مسئولیت را مطرح می‌کند و مشوقِ بازاندیشی و تأمل درباره‌ی معنای مسئولیت هم از لحاظ فردی و هم از لحاظ جمعی است. و ما را به بررسی این موضوع دعوت می‌کند که چه‌گونه در ارتباط با یک‌دیگر و در ارتباط با سیاره‌ی زمین مسئولانه رفتار کنیم. به عنوان یک متن منشور قانون و قاعده‌ای وضع نمی‌کند، بلکه اولویت‌هایی را مطرح و ما را به مداخله و درگیر و متعهدشدن در زندگی‌های روزمره‌مان ترغیب می‌کند. اصول منشور ما را فرامی‌خواند تا در تدارکِ خط‌مشی‌ها، سیاست‌ها و رفتارهای‌مان سنجیده و هدفمند عمل کنیم.

منشور چون فرایندی مداوم

منشور به بیش از ۲۵ زبان، که محتوای آن را در روایت‌های فرهنگی مناسب خود بیان کرده‌اند، ترجمه شده است. در زمانه‌ای که وابستگی‌های متقابل ما هم اجتناب‌ناپذیر و هم ضروری شده است، منشور از تک‌تک مردم دعوت می‌کند تا مسئولیت را در بافت‌های اجتماعی، حرفه‌ای و دیگر موارد خود بازتعریف کنند. بازاندیشی و تأمل در فوروم‌های محلی، کارگاه‌ها، گفت‌وگوهای میان‌فرهنگی و بین‌مذاهب، گفت‌وگو با بازرگانان

محلی درباره‌ی مسئولیت‌های اجتماعی، انتشارات، طرح‌های درسی و نیز در هنر، نمایش، رقص و موسیقی و غیره بیان می‌شود. اصول منشور هم‌چون مرجعی است که همه‌ی بخش‌های اجتماعی و حرفه‌ای می‌توانند اصول راهنمای خود را در مورد مسئولیت بر اساس آن بنا نهند. این اصول راهنما بنیاد قراردادی اجتماعی است که این بخش‌ها را به بقیه‌ی جامعه پیوند می‌دهد. به این ترتیب، برآمد یک آگاهی جهانی، متکی بر مفهوم مسئولیت، به یک قرارداد اجتماعی بین‌المللی می‌انجامد که به نیازهای سده‌ی بیست و یکم پاسخ می‌دهد.

تأمل و عمل

سازمان‌ها و افراد در سراسر جهان برای اندیشیدن به موقعیت‌های خود و روشن‌ساختن اعمال خود از منشور مسئولیت‌های انسانی استفاده می‌کنند. گستره‌ی تفسیرها، معانی و بافت‌های گوناگون فرهنگی الهام‌بخش پروژه‌های بسیار گوناگون در کشورهای متفاوت بوده است.

برای اطلاعات بیشتر به سایت منشور مراجعه شود:
<http://www.charte-responsabilites-humaines.net>

Charter of Human Responsibilities

La Charte des Responsabilités Humaines

L'Alliance pour un monde responsable, pluriel et solidaire

Tehran - 2008